

Н.Годосієнко,
кандидат педагогічних наук., старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

N. Todosiienko,
Senior Lecturer
Department of Art Disciplines
preschool and primary education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

AESTHETIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE CONTEXT OF A HEALTHY LIFESTYLE

***Анотація.** У статті розглядаються теоретичні аспекти реформування сучасної освіти та естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку в контексті здорового способу життя. Розглянуто закономірності психічного, фізичного і духовного розвитку дитини, що відображено в основних напрямках НУШ. Визначається роль творчої особистості педагога в початковій школі, вагомість в процесі естетичного виховання молодших школярів фізичної та мистецької діяльності.*

***Abstract.** The article examines the theoretical aspects of reforming modern education and aesthetic education of children of primary school age in the context of a healthy lifestyle. The regularities of the child's mental, physical and spiritual development, which are reflected in the main directions of the National Academy of Sciences, are considered. The role of the creative personality of the teacher in elementary school, the importance of physical and artistic activities in the process of aesthetic education of younger schoolchildren is determined.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, здоровий спосіб життя, молодший шкільний вік, початкова освіта, художньо-естетична діяльність.*

***Key words:** aesthetic education, healthy lifestyle, primary school age, primary education, artistic and aesthetic activity.*

Актуальною проблемою реформування сучасної освіти є виховання високодуховної та фізично здорової особистості дитини, що вимагає нових сучасних та нетрадиційних підходів до естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Вагомою в реалізації даного напрямку постає роль творчої особистості педагога в

початковій школі. Виходячи з цього в контексті сучасних концепцій навчання і виховання виникає необхідність дослідження здорового способу життя та закономірностей психічного, фізичного і духовного розвитку дитини, що відображено в основних напрямках НУШ. В більшості випадків, досліджуючи здоровий спосіб життя, науковці приділяють увагу насамперед фізичному здоров'ю людини. Фізична сфера здоров'я пов'язана з психічною, соціальною і духовною сферами, які тісно межують одна з одною.

Отже, у формуванні духовного здоров'я особливого значення набуває естетичне виховання. Психологія здоров'я, політика соціальної справедливості, які забезпечують інтелектуальне і духовне становлення особистості школяра, сприяють розумному використанню свого життєвого потенціалу, а також дотримання науково обґрунтованих рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших медичних організацій, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної.

Мета статті полягає у дослідженні процесу естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя.

Розвиток психологічних аспектів естетичних почуттів та мислення молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації, розуміння прекрасного у всіх сферах життя людини розглядаються у дослідженнях загальної та вікової психології (І. Бех, О. Запорожець, В. Зінченко та ін.); формування у дітей та молоді духовності, естетичних ідеалів, ціннісних орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях Л. Коваль, Н. Мозгальнової, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Хлебнікової та у дослідженнях творчої активності – В. Бабій, В. Лабунець, О. Лобової, художньо-творчих інтересів (Л. Єнтіс), розвитку творчих здібностей (М. Алейнік, В. Рагозіна). Цій проблемі присвячено також низку зарубіжних досліджень (Р. Арнхейм, А. Маслоу, Г. Рід).

На нашу думку, естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку в контексті формування здорового способу життя – це особливий спосіб життя, особиста відповідальність, особлива культура підтримки здоров'я, успішний розвиток не тільки фізичного, але й психічного, духовного, інтелектуального та соціального здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Важливою також постає роль естетичного виховання молодших школярів в процесі фізичної та мистецької діяльності дітей. У молодшому шкільному віці в учнів формується цілеспрямований процес естетичного і художнього відображення у свідомості предметів і явищ мистецтва, природи, дійсності, які впливають на органи почуттів і ставлення до прекрасного, особливе ставлення до життя в матеріальному та духовному світі, в усіх сферах життя людини – фізичній, психічній, соціальній і духовній. Для естетично вихованої особистості характерна сформованість нових ціннісних орієнтацій, притаманні високий рівень духовності, загальної, фізичної та естетичної культури.

Саме тому ми вважаємо, що концепція ЗСЖ – здорового способу життя, повинна базуватись на загальному принципі системності і включати в себе два аспекти –

політику соціальної справедливості по відношенню до здоров'я і особисту відповідальність та ціннісне ставлення до себе і свого здоров'я.

Традиційний підхід медичних спеціалістів переслідує, в першу чергу, мету формування і розробку гігієнічного змісту способу життя, не приділяючи належної уваги розвитку психічної, соціальної і духовної сфер, естетичному сприйманню і розумінню довкілля. Занурення в історичний аспект наукових публікацій показав наступне, зокрема, що дослідженням проблеми здорового способу життя (ЗСЖ) займалась ціла низка науковців як в Україні країні, так і за кордоном. Так, поняття валеології вперше увів І. Брехман (valeo – від лат. слова «бути здоровим») як науки про здоров'я. Предметом вивчення якої був ЗСЖ людини, а об'єктом – здорова людина як «соціально реалізований індивід, який здатний повноцінно виконувати суспільні, професійні, сімейні функції» [9, с. 28]. Змістовне наповнення в цьому аспекті ЗСЖ, згідно формулюванню Ю. Лисиціна, включало чотири основні категорії: економічну – рівень життя; соціологічну – якість життя; соціально-психологічну – стиль життя; соціально-економічну – уклад життя.

У наукових дослідженнях О. Іванюшкіна, наголошується, що здоров'я – це певна міра свободи людини, міра панування людини над обставинами її життя. Уявлення про ЗСЖ пов'язані з дослідженнями В. Петленко, психології здоров'я – з Г. Ложкіним, Е. Потапчуком, С. Світличною. В їх роботах починає формуватись та розвиватись ідея про відповідальність кожної людини за стан свого фізичного та духовного здоров'я перед суспільством. Стимулом до цього є переваги в умовах сучасної ринкової економіки здорової у фізичному і психологічному відношенні людини. З іншого боку повинна виконуватись політика соціальної справедливості по відношенню до різних сфер здоров'я людини.

Більшість дослідників ЗСЖ наполягає на тому, що проблемне поле, яке визначається як здоровий спосіб життя потребує нового погляду на цей феномен, що може стати можливим за «наявності нетривіальних концепцій і формування нових парадигм, естетизацію цього процесу» [9, с. 29]. Це пов'язано з тим, що між науковими експериментальними даними, теоретичними напрацюваннями і реальною практикою слідування населення здоровому способу життя існує все зростаючий розрив. В результаті ми констатуємо наявність значного відставання показників здоров'я населення в Україні порівняно з іншими, економічно розвиненими країнами, особливо в складних умовах сучасного сьогодення.

Виходячи з вищенаведеного, актуальними є питання пошуку причин сповільнення механізму переведення теоретичних рекомендацій щодо ЗСЖ в реальну, повсякденну життєдіяльність. Необхідно проаналізувати існуючі наукові підходи і виокремити суттєві аспекти, що містять глибинні знання по відношенню до даної проблеми здорового способу життя – означає «розумне використання свого життєвого потенціалу, а також дотримання науково обґрунтованих рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших медичних організацій. Його необхідність виходить із того, що багато причин погіршення стану здоров'я можна уникнути» [2, с. 128]. Складові ЗСЖ містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я

– фізичної, психічної, соціальної і духовної. На даному етапі найважливіші – це харчування, побут, якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки на території життєдіяльності; умови праці – безпека не лише у фізичному, а й психічному аспекті, наявність заохочень і умов професійного розвитку; рухова активність – фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень, профілактики фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

У світовій науці розроблено цілісний погляд на здоров'я як явище, що поєднує його сфери або складові – фізичну, психічну, інтелектуальну, розумову, соціальну (суспільну) і духовну. Всі ці складові невід'ємні, тісно взаємопов'язані у сукупності визначають стан здоров'я людини. Наука розрізняє тлумачення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я задля зручності вивчення, полегшення методології дослідження здоров'я як явища. Цей принцип диференціації був закладений з урахуванням змісту кожної сфери [12].

Отже, до визначення фізичного здоров'я залучають чинники: індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебіг фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадковості, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

Стан психічного здоров'я визначають індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад збудженість, емоційність або чутливість. Так, психічне життя особистості складається з інтересів і потреб, бажань і заохочень, установок, мети, уявлень, почуттів. Психічне та інтелектуальне здоров'я дитини пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Ці складові обумовлюють диференціацію, особливості та індивідуальні реакції на життєві події.

Найвагоміше значення для розвитку суспільства має духовне здоров'я, духовна аура нації. Вона великою мірою залежить від розвитку духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства – стану розвитку освіти, науки, мистецтва, естетики, релігії, моралі, етики. Свідомість людини обумовлює стан духовного здоров'я особистості. Її життєве самовизначення, ставлення до світу, оточення, дійсності, сенсу життя, оцінка своїх здібностей, таланту і можливостей щодо власних ідеалів й світогляду – все це формує духовну ауру особистості.

Стан соціального здоров'я пов'язаний з економічними чинниками, взаєминами дитини – сім'єю, школою, освітніми закладами з якими утворюються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування. Впливають, нажалі міжетнічні та міжнаціональні стосунки. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності, або незахищеності, що суттєво позначається на здоров'ї дітей. У загальному вигляді соціальне здоров'я визначається характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній. Зрозуміло, що у реальному світі, справжньому житті всі чотири складові: соціальна, духовна, фізичні та психічна –

діють одночасно і їх поєднаний вплив визначає стан здоров'я молодшого школяра як цілісного складного феномена.

Важливими чинниками **дослідження процесу** естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя є: формування в школярів мотивації до здорового способу життя; реалізація системного підходу; урахування принципу природовідповідності; естетизація процесу виховання школярів в контексті формування здорового способу життя; залучення школярів до естетичної діяльності на основі співтворчості вчителя й учнів в контексті формування здорового способу життя; пошук «естетичного зерна» у всіх сферах здорового способу життя.

Вибудовуючи концепцію ЗСЖ дітей молодшого шкільного віку відмітимо, що вона повинна базуватись на двох положеннях. З одного боку політика соціальної справедливості по відношенню до здоров'я дитини, яка повинна проводитись поетапно та невпинно і бути спрямованою на створення організаційних структур підтримки ЗСЖ школярів, прийняття відповідних законодавчих документів, проведення просвітницької роботи з населенням та баьтками, в закладах освіти, проведення наукових досліджень в області збереження здоров'я та ЗСЖ. З іншого боку – ціннісне ставлення дитини до себе і свого здоров'я; наслідування принципу системності в розробці індивідуальних оздоровчих програм та їх реалізації на різних ієрархічних рівнях – тілесному, емоційно-когнітивному і регулятивно-вольовому; формування мотивації і потреби слідування ЗСЖ, культури підтримки власного здоров'я. [5, с. 16].

Отже, безпосередню участь «...у **процесі** естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя приймає педагог закладу середньої освіти. Від його компетентності, гуманізму, творчого підходу та креативності залежить подальше формування духовного, інтелектуального та фізичного здоров'я дітей, готовності майбутніх школярів до навчання у початковій школі» [1, с. 4].

Таким чином, актуальність проблеми дослідження усіх сфер здорового способу життя, ґрунтовний аналіз сучасних наукових праць доводить, що значну роль в розробці і практичному вирішенні проблеми ЗСЖ можуть відграти методи, понятійно-категоріальний апарат та концептуальність, які притаманні соціальній психології, соціології та психології фізичного та духовного здоров'я. Без їхнього використання неможливо проникнути у внутрішній світ людини, де відбуваються складні процеси формування мотивів, установок, ціннісних орієнтацій. Однак практика впровадження рекомендацій на сучасному етапі по ЗСЖ спонукає до пошуку ефективних інноваційних методів для позитивних змін. Поняття, здоров'я – позначає «сукупність фізичних, духовних, соціальних якостей людини, що є основною її довголіття та необхідною умовою здійснення творчих планів, високої працездатності, створення сім'ї, народження й виховання дітей» [3, с. 28]. Концептуальна недостатня наукова розробленість та відсутність достовірної вірогідної інформації з проблеми ЗСЖ – це одна із вагомих причин, що постає серйозною перешкодою на шляху до високого рівня розвитку як фізичного, так і духовного здоров'я людини. Цією ланкою для

вирішення досліджуваної проблеми постає естетичне виховання, яке передбачає застосування уважного систематичного педагогічного підходу до школярів, свідомість і душа яких відкрита до досягнення краси, доброти, милосердя, а процес естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя є підготовчим етапом між індиферентним ставленням до дійсності, розумінням естетичної цінності світу, природи, мистецтва та духовним здоров'ям нації.

Література

1. Бех І. Д. Особистість у діапазоні розвивально-творчого потенціалу. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2012. № 29. С. 3-5.
2. Гоц Т. Формування основ здорового способу життя в учнів молодших класів. *Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти* : зб. наук. праць / за заг. ред. Н. А. Басюк. Житомир. 2018. 346 с.
3. Гозак С. В. Здоров'я дітей в умовах сучасних викликів. Інститут громадського здоров'я НАМНУ. URL: <http://www.health.gov.ua/www.nsf/all/u03-01-03-03?opendocument>
4. Костишин Л. Н. Здоровий спосіб життя – запорука власного здоров'я. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6587-zdoroviy-sposib-zhittya-zaporuka-vlasnogo-zdorov-ya/>
5. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах*. 2018. № 39. С. 10 – 16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_39_3
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. Київ., 1989. 608 с.
2. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Пристинський В. М., Пристинська Т. М., Фролова О. О., Ярхо І. С. Підготовка педагога до реалізації професійних функцій щодо забезпечення здорового способу життя. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/2/76.pdf>
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / Посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., Київ: Богданова А. М., 2009. 226 с.
6. Сисоєнко Н. Н. Медико-гігієнічні проблеми збереження здоров'я дітей. Шестирічки в школі. Київ, 2004. С. 35-36.
7. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2010. Вип. 1. С. 123-128.
8. Формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. URL: <http://www.educationua.net/silovs-124-1.html>
9. Рудницька О. П. Вчись шанувати прекрасне. Київ : Муз. Україна, 1983. 111 с.
10. Годосієнко Н. Л., Мальов С. В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Науковий журнал «Молодий вчений»* №5.2 (57.2), 2018. С. 107–111. URL: <http://molodyvcheny.in.ua>
11. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.